

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק שמיני; דף קח

קסט. אלו קרובים נוחלים ומנחילים זה את זה; נוחלים ולא מנחילים ולא נוחלים; לא נוחלים ולא מנחילים?

אלו נוחלים ומנחילים — האב ובניו; האחים מן האב.
נוחלים ולא מנחילים — האישה את אמו; האישה את אשתו; בני אחיות (כלומר, הבן את דודו או דודתו מצד האם. וערשב"ם וש"ר). ולאידך גיסא, מנחילים ולא נוחלים — האם את בניה; האישה את בעלה; אחי האם. [לפי דעה אחת (להלן קיד-קטו), האם יורשת את בניה במקום שאין אב. (לפרוש התוס' דלא כרשב"ם, דוקא בכגון שאין שאר לאב, כגון גר, אבל יש לו שאר — לדברי הכל קרובי האב יורשים ולא האם)].
לא נוחלים ולא מנחילים — האחים מן האם (שמשפחת אם אינה קרויה משפחה).

דפים קח — קט

קע. סדר נחלות — כיצד?

הבן יורש את אביו (איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו הא ישר בן — בן קודם. להלן קי.
וע"ש בע"ב מקור נוסף). אין הבן קיים — זרעו של הבן יורש. אין לו זרע —
הבת יורשת או זרעה אחריה. אין למת בנים או בנות ולא כל זרע —
אביו יורשו (כן דרשו משארו. ולפי תנא אחר מוהעברתם את נחלתו לבתו). אין האב קיים —
בני האב יורשים, כלומר אחי המת מן האב. (ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו. אבל אחים מן האם — לא, שמשפחת אם אינה קרויה 'משפחה'. קי:). אין אחים זכרים וגם לא הניחו זרע — יורשות האחיות או זרען (הוקשה ירושה שניה לראשונה, מה ראשונה בן קודם לבת, אף שניה. קיג:). אין לאב זרע —
אבי האב יורש. אין אבי האב קיים —
יורשים בניו [או בנותיו], דהיינו אחי האב.
וכן על זה הסדר לעולם, עד סוף כל דורות ישראל; בן [או זרעו], בת [או זרעה], אב, אח — בן האב.
או זרעו], אבי האב, אחי האב — בן אבי האב. או זרעו], אבי אבי האב וכו'.

סדר נחלות באשה שמתה — אם יש לה בעל, הוא יורש כל (ע' בשו"ת הריב"ש סד) נכסיה (מדרבנן או מדאורייתא — כדלקמן).
אין לה בעל בשעה שמתה, בנה יורשה. ואם אין בן — הבת יורשת (וכל בת יורשת נחלה ממתות... — מקיש מטה אב למטה אם. ולרבי זכריה בן הקצב, הבן והבת שוים בירושת האם, כדלהלן קיא).

קעג

אין לה בנים ובנות — אביה יורשה (קל-וחומר מכן, שאין לאב זכות בממונו מחיים כלל, ויורשו לאח"מ, כל שכן בת שכל שבה נעורים לאביה ועוד שמכרה לשפחה. יד רמ"ה קטו). אין לה אב — אחיה יורשים אותה, כסדר הנ"ל.

דף קט

קעא. א. האם המקראות של פרשת נחלות כתובים כסדרם?
ב. האם משפחת אם קרויה משפחה, ולמאי נפקא מינה?

א. לפי תנא אחד בברייתא, המקראות שבפרשת נחלות אינם כסדרם, ושארן שכתוב לבסוף — היינו אביו, הקודם לאחיו ולאחיו-אביו הנאמר מקודם. ואילו לדרשת רבי ישמעאל ברבי יוסי — המקראות כסדרם, ושארן בא ללמדנו דין אחר, שהבעל יורש את אשתו.
 לדברי רשב"א שבתוס' (ק"י ד"ה טעמא) סוגית הגמרא [דהיינו רב פפא ואביי] הולכת כפי דעת התנאים שהמקראות אינם כסדרם. ואילו הר"י חולק.

ב. משפחת אב קרויה משפחה. משפחת אם אינה קרויה משפחה (למשפחתם לבית אבתם). ונפקא מינה לדין ירושה, לפי שנאמר בה ממשפחתו למדנו שאין יורשים אלא קרובים מן האב ולא האם (אעפ"י שהיא בכלל 'שארן') ולא קרוביה, כגון אחים מן האם (ק"י). [ומה שנאמר אצל הנער הלוי ממשפחת יהודה — אין הכוונה למשפחת אמו, אלא תלאו הכתוב ביהודה על שם שעשה מעשה מנשה שבא מיהודה].
 לפי דעה אחת (רבי יהודה בר' שמעון — להלן קיד-קטו), האם יורשת את בניה, שהוקשה לאב. ומכל מקום האב קודם לאם, ולענין זה מועיל הכלל 'משפחת אב קרויה משפחה' (עפ"י רשב"ם קיד:). ולפירוש התוס' (ע"ש בד"ה אף) אין האם יורשת אלא כשאין שאר אב כלל, כגון שהאב היה נכרי. ומכל מקום לדעת סתם מתניתין אין האם יורשת את בניה בכל אופן.

א. יש מי שכתב בטעם שיטת הרמב"ם [דלא כהרשב"א — ע' בשו"ת המיוחסות לרמב"ן קיא] שקרובים מצד האם אינם פסולים לעדות מדין תורה — לפי שמשפחת אם אינה קרויה משפחה (ע' זכר יצחק טו).

ב. גם כאשר אין לאדם יורשים מן האב, אין משפחת אמו יורשת אותו [כגון מעוברת שנתגיירה וילדה, או נכרי הבא על בת ישראל] (עפ"י תרומת הדשן שגב, הובא ברמ"א חו"מ רעו, ד. וכן הוכיחו האחרונים מהתוס' (קיד:). וע' גם בחדושי הגר"ח הלוי איס"ב טו, ט). ויש שצדדו להוכיח מכמה מקומות להפך (ע"ע קובץ ענינים כאן; קוב"ש אות שלב; מרומי שדה קיד: אבי עזרי ריש הל' נחלות; ביכורים יא, א). יש מי שכתב (עפ"י דברי התוס' ק"י ד"ה אלא) שקרובי האב נחשבים קרובים יותר מקרובי האם. ונפקא מינה לענין קדימה בצדקה ובהשבת אבידה וכד' (עפ"י קובץ ענינים). את הראיה מהתוס' יש לדחות לכאו', שהם מדברים מצד השפעת האבות על הצאצאים).

דפים קט — קי

קעב. מנין ש —

א. תולים הקלקלה במקולקל.
ב. לעולם ידבק אדם בטובים.

קעד